

SEMĂNĂTORUL

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ

COLABORATORI: I. Adam., I. Agârbiceanu., N. N. Beldiceanu., I. Borcia., I. Boteni., Al. Doinaru., N. Dunăreanu., Elena Farago., G. Gane., A. Herz., Constanța Hodoș., G. Lazăr., G. M. Murgoci., G. Murnu., D. Nanu., C. Osiceanu., P. Papahagi., Ecaterina Pitiș., St. Pop., A. Popovici-Bănățeanu., Em. Protopopescu., I. Ștefanu., Radu Rosetti., G. Rotică. L. Russu., C. Sandu-Aldea., I. Scurtu., I. Ștrănicu., Artur Stavri., C. Teodorescu., G. Tutoveanu., G. Vâlsan., ș. a.

I. Scurtu. — O dramă franceză în românește; *G. Tutoveanu.* — April, Decembrie, Doar vântul, (poezii); *G. Cozianu.* — De paște (schiță); *G. Vâlsan.* — Un necrolog și o confirmare; *Cronica.* — Informațiuni literare și artistice din țară și străinătate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O DRAMĂ FRANCEZĂ ÎN ROMÂNEȘTE

„TOT ÎNAINTE“ 4 acte, de d. Gh. Diamandi

Vor rămânea un epizod interesant în istoria teatrului nostru modern debuturile cu peripeții ale d-lui Gh. Diamandi, tânărul autor dramatic, care nu s'a putut bucura de lumina rampei, pentru nici una din cele două piese originale ale d-sale, cu toate că fuseseră primite oficial și anunțate din vreme. Cunoscutul deputat liberal «înaintat» — sunt și deputați necunoscuți, deși foarte înaintați — avusese buna inspirație de-a «înainta» Direcției Teatrului Național o dramă fatal intitulată «Tot înainte», iar alta, «Bestia». Una tratează un subiect din moderna viață socială franceză, cealaltă unul din moderna noastră viață socială. Dar s'a întâmplat acestor piese un accident cu totul nemodern: cea dintâi a fost oprită, în ultimul moment, a se jucă la noi, pe motivul, să-i zicem «reacționar», că ar fi putut provoca emoții și chiar manifestați revoluționare. A doua tot atât de puțin norocoasă, deși nebănuită, a fost amânată până la sfârșitul stagiunii și de la sfârșitul ei până la cealaltă stagiune.

Totuși, d. Diamandi, persecutatul autor, rău văzut și de soartă și de modernul Director al Teatrelor, nu s'a dat bătut. Și bine a făcut. Ca o

satisfacție pentru sine și pentru publicul nedumerit, d-sa a publicat în volum drama «Tot înainte». Păcat, că s'a oprit aci. Satisfacția ar fi fost completă, dacă s'ar fi dat autoritatea tiparului și dramei a doua. Mai ales că aceasta din urmă ar fi de o excepțională actualitate pentru viața noastră politică și socială.

Să ne mulțumim însă cu ceia ce ni s'a dat. Nemulțumiților li se poate lua darul, dacă nu cel dintâi, în acest caz,—cel puțin al doilea, și preferăm să mai așteptăm a doua dramă, decât să n'o vedem tipărită nici odată...

*

Mărturisesc că am luat în mâini piesa «revoluționară» a d-lui Diamandi cu oare-care neliniște. Nu că m'aș fi temut de agenții poliției secrete sau ai d-lui Pompiliu Eliade. Har Domnului, libertatea cetitului e suverană ca și libertatea tiparului ori a cuvântului. Dar mă temeam, nu care cumva să mă pomenesc revoluționar aprig din pacinic cetitor ce sunt. Aveam, în această situație neobicinuită, o singură mângâiere: nu citeam piesa într'un cerc de prieteni ori «tovarăși», ci singur-singurel și e greu să te dedai la manifestațiuni revoluționare, când n'ai mulțimea cu tine!

Ci să lășăm gluma. Am citit într'o răsufflare cuvintele din prefață ale d-lui Diamandi pe care n'am onoarea de a-l cunoaște personal. Însă, departe de a fi un conspirator roșu, autorul mi s'a înfățișat drept cel mai senin visător. Astfel, în loc de temutele emoțiuni revoluționare, am citit cu duioșie povestirea convorbirilor aci triste, aci de-a dreptul tragice, între admiratorul român al Franței glorioase și distinșii săi prieteni francezi, alarmați de actualele curente antipatriotice și revoluționare din patria lor. Iată și geneza dramei care ne preocupă:

«Am trăit, spune—d. Diamandi—clipe tragice, ca în ceasurile de caznă ale unui suflet iubit, și atât de precise mi s'au părut acele momente și atât m'am zguduit în nețărmita mea dragoste pentru Franța în care am trăit visul meu de tinerețe, în cât impresiunile au luat ființă, s'au întrupat, s'au dramatisat. Dar nu puteam primi, ca mulți Francezi, ideia *sfârșitului*. Creerul meu de latin înlătură presupunerea, că ar putea fi omenire fără Franța. Incredzător în puterile rasei, vedeam Franța în durerea și munca prefacerii, nu și în agonie. O zăream, apoi, întremată, pășind mândră în fruntea omenirii: „*Tot înainte*“. Am simțit nevoia, cunoscută celor chinuiți, să exteriorizez acele impresii. Am ciocnit oamenii între ei, cu patimile și credințele potrivnice și vii, cari singure dau drept la viață... Indurerat și singuratic, cu încetul am urzit rețeaua acestei piese de teatru. Și din vâltoarea atâtor neînțelegeri și atâtor dușmănii, a răsărit o zi de primăvăară, de pace, de armonie.»

Am reprodus, ca o necesitate pentru critică, aceste mărturisiri ale autorului. Ele ne deslușesc, mai bine ca orișice analiză a piesei, substratul sentimental și romantic, din care a pornit drama, cu sfârșitul ei, pe cât de neașteptat în aparență, pe atât de explicabil, dacă ținem seamă de confesiunile autorului. Dar am reprodus aceste confesiuni și pentru un alt motiv. Ele fac de prisos ori ce nedumeriri, discuțiuni și eventuale supărări pedante ale extremilor naționaliști, porniți să se mire și poate chiar să se indigneze, cum de un Român și chiar un om politic, a fos ispitit să se inspire pentru o piesă originală tocmai din depărtata Franță.!. Arta n'are hotare în inspirațiile ei și nu i se cere de cât pasaportul emoțiunilor sincere. Acest pasaport ni l'a arătat d. Diamandi și nici «jandarmii rurali» ai criticei nu mai au ce zice.

* * *

Să trecem la subiectul piesei. E iarnă. Suntem în salonul-biourou, cald și luminat electric, al fabricantului Héquet, om energic, ambițios, un fanatic al idealului forței,—tip reprezentativ al marei industrii moderne, ajuns din simplu lucrător, director și părtașul unei uriașe fabrici de arme și materialuri războinice. Portal și Rétier, amploiați de încredere ai patronului, foștii lui tovarăși lucrători, discută politică socială, în legătură cu criza financiară, care amenință fabrica, din pricina supraproducției de unelte ucigătoare într'o vreme de pace asigurată. Rétier este un nemulțumit, un revoltat, tipul sindicalistului și revoluționarului orb. El plănuește o grevă și răscoala lucrătorilor în contra patronului. Iată câteva din principiile lui anarhice :

«Urăsc pe superiorul. Inferioritatea altuia mă turtește pe mine». —«Trăim într'o țară păcătoasă; *aiurea e totdeauna mai bine*».—«Urăsc omul, care se crede mai presus de mine : *de ce el și nu eu ?*»

Portal din contră, este un fatalist. El se împacă cu soarta. Ceia ce-l pasionează e numai filosofia sorții. Intre el și Rétier este o prăpastie. Acesta-i și spune, revoltat :

«Du-te dracului cu stăpânirea soartei. Cu oameni ca tine nu se fac revoluții. Binele ca și răul cere făptuire, nu vis sterp.»

Intr'aceia apare patronul, agitat, alarmat. Concurența e mare. Comenzile puține. Falimentul amenință. Lucrătorii cer spor de salarii. Și el se gândește, că trebuie să lase, ca mâine, mii de lucrători pe drumuri. În acest moment critic, sosesc doi delegați ai consiliului de administrație. Ei vin cu propuneri de reduceri, cari îngrozesc pe Héquet. Patronul luptă cu disperare în contra oamenilor de afaceri, cari nu văd de cât interesul. Dar el nu-i un sentimental :

«Eu—strigă el—din ziua în care m'am născut, n'am avut de cât

un singur țel: *să fiu cel mai tare*. Eu nu sunt un om. Eu sunt o forță. N'am de cât o patimă, forța. N'am de cât un Dumnezeu, forța».

Limbajul lui Héquet e firesc și dramatic. El s'a ridicat prin voință oarbă și prin noroc orb. A găsit odată, ca lucrător, o fițuică, pe care sta scrisă formula unui nou explosiv. Astă l'a făcut mare fabricant! Acuma, în marginea falimentului, el nu poate cedă. Ca un demon, vrea să scape prin distrugere oarbă. Visează, plănuiește o mântuire teribilă: războiul!.., Franța să provoace un război, pentru necesitățile inexorabile ale unui bilanț negustoresc!

În scenele următoare din actul I, cunoaștem viața intimă a lui Héquet. El trăește c'o amantă luxoasă și perversă, soția unui aristocrat parazită. Nevasta lui legitimă, o sărmană aristocrată, mândră de originea ei, știe tot, dar se resemnează într'o viață de virtute și de credință creștinească.

Totuși primește în casă pe rivala odioasă, cu filosofia ei de cocotă :

«Femeia, care nu iubește decât un bărbat, e o femeie de calcule mărginite; teoria câștigurilor mici!» Cele două forțe, a fabricii de bani și a fabricii de sentimente, e firesc să se întâlnească, pe când forța virtuții, a tradiției, a credinței, cade sfărâmată...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În actul al doilea, apare abatele Julien, fratele aristocratului care trăiește pe urma desrăului amantei lui Héquet. Abatele e un fanatic al credinței și un revoluționar, extrem opus lui Rétier. Li unește pe amândoi ura în contra capitalului și a societății de azi. Li desparte, ca o prăpastie, credința creștinească a unuia, egoismul și idealul anarchic al celuilalt. Fără să vrea, ei se întâlnesc în pornirea răzvrăitoare contra burghezimei săturate, lipsite de ideal. Abatele visează falimentul Republicii burgheze, Rétier lucrătorul, pregătește, din ambiție, greva sindicalistă și revoluția pentru acelaș faliment...

În actul II facem și cunoștința fiului lui Héquet, Jean, inginer, om cu vederi foarte înaintate, candidat la deputăție ca radical-socialist. Între el și tatăl său, se dă lupta dintre două generații. Héquet fiul ținuse un discurs electoral revoluționar, care aprinsese pe lucrătorii fabricii și indignase pe acționari. Incepe mișcarea de turburare. Acționarii, sosiți la adunarea generală, sunt huiduiți de lucrători, dintre cari 2.000 vor trebui concediați pentru criza financiară.

O delegație de lucrători răzvrățiți intră la patron, conduși de agitatorul Rétier. Ei amenință cu greva. Rétier le ține isonul, țipând în fața lui Héquet: «Jos Patria! Jos Francia! Jos Armata!»

Dar patronul nu se lasă. Cu viclenie, el ispitește ambiția și vanitatea lui Rétier, îl umilește apoi și-l concediază. Rétier jură răzbunare.

* * *

În actul al treilea—o pereche idilică: Héquet fiul, cu evanghelia reformei sociale și logodnica lui, care-l admiră ca pe un apostol. Dar pe când ei discută aprinși cu abatele și cu acționarii, în salonul somptuos al amantei lui Héquet patronul, apar greviștii răzvrățiți. Huidueli; cântecul Internaționalei; bombardarea fabricii... Răscoala a izbucnit. Abatele Julien își freacă mâinile de bucurie! Tânărul Héquet, încrezător în popularitatea lui, aleargă să liniștească pe lucrători. Dar aceștia sunt orbiți. Îl primesc cu huidueli, ca pe un trădător: e fiul patronului, nu poate fi candidatul și omul lor!

Răzvrățiții dau foc fabricii, iar patronul Héquet, care stă la geam, să vadă ce se petrece, în piață, e lovit în ochi de praștia unui copil și orbește. Catastrofa fatală se petrece chiar pe când fiul lui Héquet izbutise, cu sfortări eroice, să înduplece la retragere pe greviști, cari sfârșesc aclamându-l cu entuziasm.

Eră nevoie de această scenă romantică, pentru a trece la actul al IV. Altminteri drama s'ar fi terminat, în chip sinistru, și teza ei socială ar fi pierit în bezna de patimi...

*

E primăvară, în acest al patrulea act, ca un contrast simbolic față de actul I, început iarna. În fabrica, pe care o conduce acum Héquet fiul, e raiul pe pământ. Lucrători, femei, copii așează bande tricolore pe pereți și împodobesc cu verdeață biurul tânărului Héquet. De necrezut! Greviștii de odinioară sunt fericiți. Héquet i-a primit ca tovarăși în cooperativa fabricii. Pe 'ntrecute exclamă lucrătorii și lucrătoarele: Trăiască cooperativa, avem teatre, baluri, concerte, biblioteci, casă de ajutor, suntem asigurați contra boalei, contra accidentelor [muncii, avem parte la câștigul fabricii]!...

Dintr'odată, se face tăcere. Un lucrător citește o telegramă din Paris, care vestește ruperea relațiilor diplomatice cu Germania. Se cer scuze ori războiul va izbucni. Și lucrătorii deveniți patrioți ca prin farmec, preferă moartea în război, decât rușinea scuzelor Franței! Printre lucrători apare, ca o modernă Jeana d'Arc, soția tânărului patron, Francina, îmbărbătându-i la războiu, unde ea le va fi—soră de caritate.

De altă parte, și vechii financiari neîmblânziți ai fabricii au devenit miei umanitari. În vreme ce bătrânul Héquet, eroul de odinioară al forței, își trăește viața ca un nenorocit, orb, deznădăjduit, otrăvit de ura neputincioasă, foștii lui asociați s'au împăcat cu «reforma socială»,

cu cooperativa fabricii, și cântă osanale lui Héquet fiul, care s'a îmbogățit și a ridicat fabrica prin invenția unor motoare, ce dau aeroplanelor maximul de putere cu minimul de greutate. Cât pentru conflictul războinic, amicii germani ai noului ideal social izbutesc împreună cu biruitorii tovarăși din Franța, să-l înlăture! Și drama se termină c'o zgomotoasă manifestație patriotică a lucrătorilor, cari salută primăvara socială și aclamă Franța!

*

Am rezumat fondul și acțiunea piesei. În partea dintâi, care-i ade-vărata dramă, avem realitatea plină de putere. În partea finală, idealul plin de iluzii și sentimentalism.

Autorul ține, de sigur, mai mult la partea din urmă. Dar cetitorul literar, lipsit de orice tendințe politice, va aprecia mai mult partea dintâi. Aici se manifestă, cu destulă expresie originală, talentul dramatic al d-lui Diamandi. Dincolo, în raiul reformei sociale, strălucesc visurile d-sale de om politic cu vederi înaintate. Caracterele, scenele realiste, momentele dramatice, le veți găsi numai în partea dintâiu. Incolo, veți fi mișcați abia de sinceritatea neo-romantismului socialist, înfrățit cu vechiul romantism patriotic al Franței.

Efectul dramatic deplin al dramei se va vedea, ca'n toate cazurile, după reprezentația piesei. Dar eu cred că nu mă înșel, profetind piesei un succes problematic pe scena Teatrului Național. În Franța, cu idealurile și frământările ei socialiste, drama d-lui Diamandi ar vorbi unor suflete pregătite. La noi, să fim sinceri, piesa va interesa numai din punct de vedere literar. Pentru problema și tendința ei socială se vor găsi prea puțini amatori, după ce curiozitatea Bucureștenilor noștri va fi fost satisfăcută. Dar, în orice caz, revoluție sindicalistă nu va provoca piesa d-lui Diamandi și n'ar fi provocat astfel de efecte nici chiar după atentatul odios în contra d-lui I. I. Brătianu...

Ar mai fi de spus un cuvânt critic despre stilul piesei, plin de expresiuni neromânești, cari îi turbură adeseori plasticitatea și limpezimea. Dar acest defect l'a constatat d. I. Al. Brătescu-Voinești, în calitatea d-sale de raportor al comitetului de lectură dela Teatrul Național. C'o loialitate care-i face onoare, d. Diamandi a reprodus critica d-lui Brătescu-Voinești chiar în fruntea volumului, ceiace arată, că d-sa e învoit să facă, pentru reprezentarea piesei, cuvenitele îndreptări de stil.

I. Scurtu.

A P R I L *)

*Pe vioară pleacă-ți capul
Și cu ochii duși în zare
Cântă-mi hora tinereții
Lăutare.*

*In acorduri viiforoase
Taina dragostilor spune,
Să se'nnalțe fermecatã
De pe strune.*

*Că pe șesuri, Primăvara
Trece'n strai de sărbătoare
Printre lunci, purtând cununã
De cicoare*

*Focul soarelui măestru
Și-al iubirii, să mă'mbete:
Ceru'i limpede și'n codru
Stol de fete.*

*Numai dragostea dă vieții
Înțeles și'nfiore
Cântă-mi hora tinereții
Lăutare*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

D E C E M V R E

*In oglinda de zăpadă
Focul soarelui se joacă,
Și pe zare doarme codrul
Înflorit cu promoroacă.*

*Lângă locul, peste care
A durat Decembrie pod,
Străjuește'n zale plopul
Ca un mândru voevod.*

*Ne-a rămas în urmă satul
Și ni's suflétele 'nvinse
De muțenia stăpână
Peste dealurile ninse.*

*Lunca nu ne mai cunoaște;
Și prin ea de câte ori
Ne-a trezit din visuri, noaptea,
Trilul de privighetori.*

*Prin mesteacănii în tremur
S'aud glasuri par'că-i doare;
Unde's bolțile de frunze
Și suspinul de isvoare!..*

*Dar nu poate să m'abatã
Tot pustiul de pe văi:
Măreția primăverei
Strălucește'n ochii tăi,*

*) Din volumul de Poesii: **Albastru** care a apărut la «Minerva»

DOAR VÂNTUL

*Privindu-ne'n taină
Luntrașul suspină,
Și marea 'mbrăcată-i
Cu solzi de lumină.*

*Pe 'ntinsul fantastic
Și făr'de hotar,
Nici umbre de pânze
Nici glas de pescar.*

*Doar vântul răsare
Ici-colo, și vine
Să-și spue povestea-i
Din larguri senine.*

*S'aleagă din svonul
Naturii întregi
Un cântec pe care
Iubind, l'înțelegi...*

*In urmă-ne țârmul
Și turlele pier,
Și noaptea ne prinde
Pe ape, sub cer.*

G. Tutoveanu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DE PAȘTI

(crâmpee de amintiri)

...Stau lângă mama, în genuchi. E foarte cald și miroase a tămâe. În marea lumină tulbure abia se deslușesc sfinții pe pereți, cu cearcăne de aur în jurul capetelor pe care, cu toate că știu că e păcat, le asemuesc cu niște pălării de pae. Sus pe candelabru se adună luminile ca un roi de albine. Și ce de aur! Ce de culori în cristalele lui! În toată biserica nici un alt lucru nu mi-a impus un respect mai mare. Pe deasupra mulțimii văd pe părintele în odăjdii, citind într'o carte groasă. De la mine i se vede numai capul cu ochelarii care scântee ca și cum m'ar amenința fiindcă mă gândesc la alte lumi. Mă dor genuchii grozav și aș vrea să mă ridic. Mama îmi pune mâna pe umăr și îmi șoptește.

— Închină-te mamă și roagă-te lui D-zeu, să-ți dea sănătate, minte și noroc.

O femeie de alături își potrivește lumânarea aprinsă din mână, apoi face o cruce mare. Fac și eu. Aș vrea să aud ce spune părintele dar nu pot pricepe; vorbește repede și cuvintele parcă după ce îl scapă din gură se mai însălcesc câtva timp în barba sfinției sale. Mă dor grozav genuchii și binișor, ca să nu bage de seamă mama, mă așez

pe rogojina rotundă de lângă strană... mi-e somn. Dar de odată deschid ochii mari și râd pe înfundate: Din cerdacul de deasupra intrării, un copil după ce s'a uitat cu luare aminte în jos, repede și-a scurs lumânarea în capul cuiva. Acum e foarte cuminte... Al naibei! Asta mi-a speriat puțin somnul. Dar curând el se întoarce, nespun de blând și închide pleoapele... Și e atât de bine! Nici odată, acasă, în patul meu, somnul n'a venit atât de dulce... Nu sunt deștept însă aud glasuri copilărești cântând lin, lin... îmi mângâie sufletul. Apoi parcă nu mai simt nimic. și iarăși glasurile îngerești vin ca o cascadă de lumină în întunericul meu.

— Uite, mititelul, cum a adormit! Scoală, mamă, să nu te doară gâtul.

Am simțit o mână trecându-mi ușor prin păr; cineva ma sărutat pe frunte. Deschid ochii mari. Sunt în brațe la mama și o bătrână cu fața bună se pleacă pe mine:

— Bine, floricica maichii, adormiși, ai?...

Eu mă întorc spre mama și zâmbesc:

— Nu dormeam, mamă, ascultam și eu, așa...

Mama surâde cu înțeleș bătrânii:

— Aș! Nu doarme el! Se poate? El e băiat cuminte. Zinico, ia băiatul și du-l acasă...

Sunt luat în brațe și dus prin învălmășala din biserică. Mă țin cu o mână de gâtul Zinichii și cu obrazul lipit de umărul ei. Trec înghesuit pe subt o aripă de pelerină cu măргеle, obrazul mi se freacă ștrașnic de un balton aspru și în sfârșit eșim în curte.

E răcoare, strigăte de copii care se joacă, râsete de fete. Din întuneric se apropie două lumini, trec pe lângă mine și în cercul lor de rase se arată două capete zâmbitoare de fete.

Toată curtea par'că e plină de licurici, iar pe lângă vechile cruci de piatră din jurul bisericii, bătrâne evlavioase au aprins lumânări și tămâe. Ce bine trebuie să le pară morților ascunși de atâta vreme subt țărâna umedă a mormintelor!... E mai ușor pământul în zilele acestea..

* * *

Totul e nou pe mine, dela ghetе până la pălărie. Ce ciudat stă piciorul într'o ghiată nouă: tâlpile fac zgomot mare și par'că tot vor să te trântescă jos. Și hainele miros a nou, un miros de prăvălie, și stau bătoase pe trup; pantalonii mai ales nici nu te lasă să te pleci... Așa intru în biserică ținând strâns de mână pe Zinica. Mi se pare că se uită toată lumea la mine și mă cuprinde sîiala. În mijlocul bisericii, pe masa cu Domnu Cristos îngropat într'un morman de zambile, caut să gădesc în șirul de sfeșnice gătite care or fi ale noastre. Intră o față

cu o rochie ca un trandafir de dulceață ; așa e de înfioată și de vie la culoare. Fata e foarte serioasă și foarte mândră.

Din strană băiatul proprietăresei, Mitu, îmi râde, privindu-mă pe sub gene. Șade și păzește umbreleța mamă-si, care e la ușa altarului și vrea să dea o leturghie. Zinica îmi șoptește :

— Du-te de stai lângă Mitu până aprind eu lumânările la icoane.

Eu mă îndrept în vârful picioarelor spre Mitu. Mă înalț până pe scaunul stranei și îl privesc printre zăbrele. Mitu după ce mă privește cu coada ochiului, scoate cu greutate din buzunar doi gologani și ml-i arată și pe-o față și pe alta. Asta e semn că i-a căpătat în dar dela cineva. Eu fac un gest de nepăsare. El, atins, se apropie cu nasul de zăbrele și îmi șoptește :

A zis mama că îmi mai dă.

Eu n'am gust de vorbă. Astăzi mă grijesc și mi-e frică, mi-au răcit mâinile. Știu că peste puțin Zinica mă va pune să fac «răscrucile» în mijlocul bisericii, cu ochii tuturor ațintiți pe mine. Apoi va trebui să stau ingenunchiat sub patrafirul părintelui la feșanie, suflând în pulberea ridicată de rochiile femeilor și pipăind cu mâinile florile de aur ale odăjdiilor. Apoi, la altar, părintele îmi va pune ștergarul de mătase sub bărbie și îmi va strecura cu grije vinul sfând între buze... Și atunci voi rămâne curat, curat ca o apă limpede, și atât de ușor încât, dacă aş vrea mai cu dinadinsul, m'aș putea ridica pe o aripă de vânt până în împărăția norilor străluciți, pe unde îngerii cutreeră în cete cărările albastre ale cerului...

* * *

Flori la ferestre. Deasupra lor, în colivie, cântă vesel scatiul meu. Odăile sunt curate ca niște pahare. Eu și Zinica privim serioși la mama cum așază pe față de masă albă o farfurie cu ouă roșii și cu felii de cozonac. Apoi mama se duce până la ușa de alături și strigă tatei :

— Aide, dragă, vino să ciocnim ouă roșii.

Fereastra e deschisă și vântul umflă perdelele. Se vede până în dealurile viorii de departe. De la târgul din vale se aude bătând toba la călușei... In colo drumul pustiu, plin de soare, și o tăcere... o tăcere care îți aduce o liniște fericită în suflet. In lumina dulce șuşue pomii înfloriți care coboară pe coastă până la râu. Iar pe râu curge o beteală de argint.

Tata s'a apropiat de masă și privirea lui bună ne îmbrățișează pe toți. Apoi se întoarce spre icoane și se închină încet murmurând :

— Dumnezeu să aibe în grije casa noastră !..

PAGINI LIBERE

Un necrolog și o confirmare

Făgăduisem cititorilor «Semănătorului» un articol vesel și acum sunt nevoit să le dau un necrolog. «Falanga», la No. 18, a pierit. D. Dragomirescu, — duioasa mamă căreia nu-i vine să-și crează ochilor, — ne asigură că ea... «doarme numai». Să-i lăsăm această ultimă mângâere. Inșă cred că, cel puțin în aceeaș formă, ea nu va mai învia *nici-odată*. Căci dacă a venit în numele adevărului, ea a servit sofismei, dacă a proclamat obiectivitatea și seninătatea, ea a adus calomnia și patima. De aceia scriitorii, adunați la început cu drag în juru-i, au părăsit-o până la unul. Putea totuși să moară cu un gest frumos. Nu l-a făcut nici pe acesta. În agonia sa a căutat să arunce public un blam moral scriitorilor care îi dăduse o viață literară ei și «Convorbirilor critice». Toți acești scriitori, care timp de ani de zile au publicat în «Convorbiri critice», care prin colaborarea lor au fost un pedestal de ridicare pentru d. Dragomirescu, care l-au sprijinit în lupta sa, dând odată chiar în grup o desaprobare unui articol prea violent al «Cumpenei», toți aceștia, acum când l-au părăsit... dar să-l lăsăm pe d. Dragomirescu să ni-i descrie:

Unii «nu au primit (de la d. Drag.) laudele la care au *răvnit*», alții «cu tot *devotamentul* lor nu i-au putut *smulge* o laudă analogă» cu a altora (Fal. No. 15). Toți «totdeauna au *suferit* tăcând, murmurând sau protestând în contra libertății (d-sale) de apreciere, care li se părea că se joacă cu sufletul lor» (Fal. No. 17). Ei au fost «legați de micile *combinațiuni*, pe care o atmosferă vițiată de «camaraderie» le permite scriitorilor» (Fal. No. 18).

Și rândurile acestea au fost sub ochii lumii și mulți cititori cari judecă se vor fi întreat cu uimire: «Aceștia să fie scriitorii în țara românească? Ce e cu turma asta lacomă de o laudă pe care un critic o aruncă, precum arunci o bucată de pâine unui cerșetor? Asta ascunde arta, idealul, frumosul, demnitatea de scriitor? Astfel de oameni se pretind că sunt manifestarea cea mai înaltă a poporului nostru? Eu am auzit de un Alecsandrescu, de un Bălcescu, Alecsandri, Eminescu și atâția alții, care sufereau închisoarea, mureau prin streinătăți cu numele sfânt al țării lor pe buzele pălite, care își consacrau viața și arta țării lor, care, regi în sărăcia lor, știau să-și iubească neamul cu patimă și urmăreau armonii de gânduri în poezie. Pentru toți aceștia, *idealul*, fie numai artistic, fie și patriotic, eră viața. Pot eu crede că ilămânzii aceștia de acum, care *răvnesc*, caută să *smulgă* o laudă, care ca niște câini fricoși «*sufere* tăcând, murmurând sau protestând» pot eu crede că aceștia păstrează în îngustimea unor astfel de suflete, un *ideal*! Suflete

de robi și *ideal*? Nu sunt eu îndreptățit să cred că arta lor e o fanfaronadă?»

Eu nu mai adaug nimic la aceasta, dar îi aduc aminte d-lui Dragomirescu că poate fi înfruntat cum l'a înfruntat Nanu, care a publicat aci o scrisoare — și din ea se vede cine era interesatul în aceste laude; îi mai aduc aminte de pricina care a făcut încă pe un critic să nu mai aibă colaboratorii de odată, precum și de bietul Porn, care din cauza unei imprudențe analoage, e azi o sărmană umbră rătăcitoare neîmpământenită.

Acest ultim cuvânt de agonie al «Falangei» eu îl socotesc ca pe cel mai dezastros. Chiar dacă n'ar exista contradicția relevată de mine, chiar dacă d. Dragomirescu n'ar fi făcut niciodată politicărie după cum îl acuz eu, (d-sa declară că acestea au contribuit la părăsirea sa de colegii mei literari), cele ce spune acum vor ajunge ca nici unul din acești scriitori, dacă au simț de demnitate, să nu-i mai fie colaboratori. Și regret că nu am prilejul să repet pentru «Falanga» dictonul: De mortuis nil nisi bene.

*

Însă eu sunt dator cititorilor două răspunsuri. Întâi unul mai special, în chestia contradicției asupra mea pe care d. Dragomirescu caută din nou s'o înlăture. Al doilea unul mai general, dovedirea afirmării pe care am făcut-o, că politicăria literară nu se referă la un singur caz, ci că e, sau a fost căci poate a părăsit-o, o *metodă* la d. Dragomirescu. Pentru că vreau să rămână lucrurile clare în mintea cititorilor, mă simt dator să dau răspunsuri hotărâte la amândouă.

Mai întâi cazul meu. Pe 18 coloane (fie care cât două pagini ale Sem.), d. Dragomirescu nerăspunzând la toate celelalte învinuiri ale mele, încearcă să scape numai de contradicția în privința mea. Ar părea curios cum n'a făcut-o de la început și a preferit sofisme și calomnia. Cum se explică ciudățenia?—D. Dragomirescu n'a avut de ce să se agațe. Salvarea i-am dat-o eu și trebuie să-mi fie recunoscător pentru acest prilej de retragere convenabilă din luptă. Având contradicția în față și având lămuriri *definitive* scrise de d. Dragomirescu în privința ei, m'a uimit un pasaj în care făcea o mulțime de rezerve, numai ca să aibă un argument momentan. Și atunci într'o notă, relevând în treacăt lucrul, am exclamat: Ce sofisticărie îndrăzneată! (Sem. p. 238). Și am făcut greșala de redactare să amintesc, ca dovadă, numai citatele d-sale cu «oarecare» și «tutti quanti». Firește, nu eră de ajuns. Trebuie să-mi sprijinesc afirmarea nu numai pe aceste citate, ci și pe alte aprecieri (din «Falanga», apărută până atunci) deplin lămuritoare. Din ele rezultă, cum se va vede, foarte limpede părerea d-lui Dragomirescu despre mine. De această argumentare necompletă — și *numai* de ea — se servește d-sa ca să-și scoată dreptatea (și greu și-o mai

scoate: 18 coloane!). Dar fiindcă mijlocul e atât de factice, se va vedea că pedeapsa și-o dă singur.

Ca să-și facă o atmosferă favorabilă d-sa aduce o știre de senzație: că *eu* aș fi suprimat (nu-i vine să zică «alterat» cea ce cu ade-vărat ar fi grav) din citatele pe care mi-am bazat argumentarea. Adică un fel de imputare tacită că m'am folosit de metoda d-sale. Lucru ar avea haz. Dar să vedem cum apare părerea d-sale asupra mea dacă *întregim*, așa cum vrea d-sa, citatul (întregirea prin cursive):

„Nu Goga, trebuia să fie recunoscut ca cel mai însemnat poet al vremilor noi, *nu el* eră poetul care ne putea da un drept mai mult să intrăm în mișcarea literară a omenirii, *ci* Cerna, despre care se știa că face versuri ca or'care Vâlsan, *Ion Bârseanul, Ciuchi, etc.*, -- dar despre ale cărui excepțional de mari merite, nu scrisese nimeni, — nimeni nu îndrăznise să scrie.“

Intreb acum: Intru cât adăogând pe Goga, Bârseanul, Ciuchi și tot restul, s'a schimbat înțelesul asupra mea (căci parcă în discuție e vorba de o cam dată de mine) din aceste adaosuri? Ele sunt întrucât mă privește pe mine *inutile*. Prin ele eu nu am devenit altfel de cât oare-care. Când ar fi dovedit d. Dr. că s'a schimbat înțelesul acestui cuvânt, singurul esențial pentru arătarea contradicției, atunci ar fi putut merge mai departe. Altfel nu.—Al doilea citat, așa cum îl vrea d-sa:

«Eu nu contest că d. Maiorescu n'a apreciat și poeziile lui Cerna. Ar fi prea de tot când *în anchetele orale ce d-sa avea totuș obiceiu să le facă*, întreba de efectele poeziilor d-lor Vâlsan și Ciuchi et tutti quanti. Dar contest că d. Maiorescu pe acea vreme a putut avea părerea, pe care se pare că o are de trei ani de zile încoace, asupra lui Cerna.»

Oare deprecierea mea apare altfel adăogându-se cuvintele cursive? De loc! Dar ce ție cu omul nerecunoscător! Căci doar ca să nu-i mai pomenesc tautologiile și frazele greoaie i-am sărit părțile de prisos! Findcă dacă d. Maiorescu *întreba*, probabil că o făcea... *oral* (și *totuș* acela ce rost are în frază?) și dacă spui *et tutti quanti*, firește că era de prisos și înaintea lui Ciuchi, și ce frumos sună, nu e așa, fraza: «*părerea pe care se pare că o are*». Și când *nealterând* înțelesul care mă privea pe mine, pentru o citire mai lesnicioasă, las de o parte aceste podoabe de stil, tot d-sa îmi găsește o vină?

Dar ia să aplicăm aceiaș metodă la un citat al d-sale, ca să stabilim diferențele:

«... caracterizări care îmi dau dreptul să te consider cum te-am considerat totdeauna, nu ca pe un poet cum te considera d. Maiorescu, pe vremea când îmi vorbea de d-ta și de Ciuchi, fără să mi vorbească nimic de Cerna, — ci ca pe un «prozător eminent, ce merită să fie relevat și încurajat în această direcțiune» (Fal, No. 10).

Deci d-sa afirmă lucrul următor : m'a socotit *totdauna nu ca pe un poet*, și pentru asta aduce în sprijin un citat al d-sale (în cursive la mine), în care în adevăr sunt lăudat *numai* ca prozator. Deci cititorul zice : Are dreptate omul, nu vorbește de poezie !—Da, dar citatul *întreg* e acesta : «Vâlsan,—*independent de meritele lui în versuri*—se arată ca un prozator eminent etc»—E deosebire după cât mi se pare, între ce am lăsat eu, lucruri care privesc nu înțelesul ci redactarea frazei, și între alterarea de adevăr a d-lui Dragomirescu.

Deci în cazul de față, d. Dragomirescu adoptă o simplă metodă de față : *să pară*, de ochii lumii, că e așa. Iar citatele mele rămân, cu toată tăria lor. Și atunci rămâne și contradicția.

Dar zice d-sa : citatul meu e dintr'o parte a unui articol care privește numai poezia lirică. Dacă ați citi articolul ați vedea că nu prea ese asta. Dar în sfârșit ! vei fi avut de gând să vorbești d-ta numai de poezia lirică, și vei fi discutat și de Cerna și de Goga, dar vorbind de acestea toate, deși nu eră *de loc necesar să pomenesci* de mine ¹⁾, îmi arunci, fără nici o restricție, o depreciare, cu toate că știi că dacă sunt un prost poet liric — cum zici acum, dar cum nu ziceai odată — sunt însă și un prozator eminent. D-ta numai pomenesci nimic, nicăeri în acest articol de mine, nici măcar când vorbești de proză, și atunci eu rămân, printre atâtea ilustre personalități literare numărate acolo, drept un oarecare, cu toate că mă numiseși odată așa ceva ca talent deosebit în poezie și prozator eminent (ba încă verbal ai ajuns la exagerarea să spui, în plină serată literară că scriu mult mai bine ca d. Vlahuță !)

¹⁾ Ar fi *necesar* să-l compare pe Cerna cu mine, fiindcă eu așa fi fost apreciat mai mult decât Cerna, atât de d. Iorga, cât și de d. Maiorescu. Neadevăr. Nu am «colaborat ca cel mai însemnat poet dintre tineri la *Semănătorul*» («Falanga» 18). În orice caz d. Iorga n'a scris asta despre mine nici odată. Ce e drept însă m'a socotit îndată după Cerna. Colecția «*Semănătorului*» de atunci poate fi cercetată. Și mă mir că d. Dragomirescu poate recurge la un neadevăr atât de evident, care poate fi desmințit prin texte. Tot neadevăr e și afirmarea că d. Maiorescu «nu vorbea cu nimini de Cerna ci de d. Vâlsan» (Fal. No. 16). Neadevăr care poate fi desmințit de multă lume. D. Maiorescu a recunoscut *cel dintâi* valoarea deosebită a lui Cerna, iar d. Dragomirescu, cu mult mai târziu, a scris numai pe hârtie și a amplificat cu mijloacele sale rebarbative, așa că poate i-a făcut, barim pentru câtva timp, mai mult rău lui Cerna. Cât despre faptul că d. Maiorescu «*mă cită* la un curs de *filosofie*» înseamnă să fi sosit ca să spui atât de vag lucrurile. Căci e vorba de lecțiile de logică, în care se trată despre descriere și deci și despre cea *literară*, că nu se *cită* nici odată numele literatului dacă era în viață, că se citea numai câte o imagine sau un fragment de descriere reușită, și că de câte ori am fost eu citat, a fost și Cerna. Asta o știe toată lumea care urmăria cursul de logică. Și mijlocul acesta de a scoate pe Cerna nedreptățit, când mai ales eu niciodată nu i-am făcut umbră, e și mai urât din partea d-lui Dragomirescu.

Aceasta e o «nedreptate». Dar dacă d. Dragomirescu e îndărătnic, eu sunt îngăduitor. Haide, fie! E vorba numai de versuri.

În privința lor când ai putea scăpa de contradicții? Când oarecare nu ar fi depreciator. Întâi d-sa căută să scape de acest înțeles prin «metoda științifică de comparare literară». Acum a părăsit-o. (Ce ingraturitate față de niște principii care i-au fost tovarășe atâta vreme!)

Acum d-sa arată indignat că n'a scris oarecare, ci... *or'care!* («Lipsit de simțul adevărului a fost d. Vălsan când... a transformat peor'care în oarecare»). Diferența e atât de mare și atât de evidentă între aceste două nuanțe ...încât d-sa e *întâiul* «lipsit de simțul adevărului» care publică pe «oarecare» («Falanga» No. 10); atât de mare încât *eu*, după aceasta, public citatul cu forma exactă «or'care» (o repet și în comentariu, Sem. 4 Aprilie), iar *d-sa*, după șapte zile înțelege *tot* „oarecare” («Falanga» No. 14, din 11 Aprilie: «nu mă miră de loc din partea oarecarelui poet care e și va rămâne astfel d. Vălsan»; afară de No. 11, 13, în care d. Dragomirescu pomeniște *numai* de «oarecare»). Dacă d. Dragomirescu ar fi dat alt înțeles decât cel depreciator, se putea păcăli în felul acesta? Și întru cât îl salvează faptul că a mai citat lângă mine pe I. Bărseanu și pe Ciuchi? Asta înseamnă cel mult că ne-a depreciat pe toți. Însă pe când cu mine se contrazice, cu ceilalți nu, pentru că întotdeauna, după cum reese din aprecierile d-sale (Conv. Critice), n'a avut o părere bună despre ei (e drept că nici ei n'au publicat nimic la d. Dragomirescu).

Un alt argument zdrobitor: că deprecierea se referă, numai la producția mea dinainte de 1907, nu și la cea după acest an. Această descoperire o bazează pe imperfectele din fraza d-sale (pe mine mă acuză cu toată gravitatea că îi scot două imperfecte, ca și cum mulțimea acestora ar fi un argument!) Lucrul ar da de gândit. Dar d. Dragomirescu singur — tot d-sa! — se grăbise să lămurească cum stau lucrurile. Citatele sunt chiar în cuprinsul acestui articol: «te-am considerat *totdeauna* nu ca pe un poet», (Fal. No. 10) și «oarecarele poet care *e și va rămâne* d. Vălsan» Foarte clar. Nu e vorba numai de înainte de 1907, ci e vorba de o depreciere și în trecut și în prezent, ba chiar și *în viitor!*

D. Dragomirescu ține minte povestea bățului fermecat care își bate singur stăpânul? Fermecul e *politicăria*, iar stăpânul e chiar d. Dragomirescu. Și acum dacă ar fi să admit tactica d-sale și să încep a vorbi de «somniașism», de «siguranță patologică» etc, nu e așa că aş avea un teren grozav de prielnic? Dar fie pe pace. Nu o fac!.. Primăvara aceasta e atât de frumoasă și îți simți sufletul atât de luminos și de darnic!..

Poate că odată, peste câțiva ani, când d. Dragomirescu se va uita

la colecția «Falangei» sale moartă de inarție ¹⁾, în care dela o vreme începuse să intre tot mai mult o rubrică specială (errata), va lua un creion roșu gros, și va scrie pe copertă, cu toată puterea convingerii sale: *errata*.

Un ultim cuvânt în această chestiune: D-sa făgăduiește că va fi nepărtinitor în aprecierile sale. Dacă mai adaogă și făgăduiala că nu va mai uză de mijloacele sale polemice, atunci intrăm în legalitatea literară. Cât timp ea va fi îndeplinită, d. Dragomirescu va avea în mine, cum a avut în *totdeauna*, când a fost vorba de părțile bune ale activității d-sale, un apărător neclintit. Cât despre amenințarea că «nu voi scăpa de acum încolo de *rigorile* drepte ale criticei d-sale», că «judecata d-sale va cădea cu aceiași *siguranță*», aceasta mă lasă cu desăvârșire liniștit. Dreptatea nu mă sperie. De altminteri eu nu am adus până acum în discuție valoarea mea, căci contradicția există indiferent de această valoare. Dar dacă d. Dragomirescu va încercă să fie prea.. riguros, cum mă avertizează, eu cred într'o dreptate care știe să dea fiecăruia ce i se cuvine, care știe să aplece la locul lor și pe cei urcați prea sus, precum știe să ridice unde trebuie și pe cei intenționat înjosiți prea mult. Și dacă nu se va găsi altul să o facă nu mă voi feri să intru iarăși în luptă, atât pentru mine cât și pentru alții, cu aceeași singură dorință — care a fost singura mea putere în această polemică — dorința de a restabili adevărul, indiferent de persoana care îl alterează.

În No. viitor voi arăta ca *metodă* politicăria literară a d-lui Dragomirescu.

G. Vâlsan.

CRONICA LITERARĂ

În No. viitor vom publica darea de seamă a revistelor franceze, care n'a încăput de data asta din pricina lipsei de spațiu.

În Germania s'a sărbătorit centenarul poeziei dramatice *Gustav Raeder* autorul piesei *Robert și Bertram* care s'a jucat de mii și de mii de ori.

La Paris se joacă două piese cu același titlu: *Le bois sacré*. Una este o comedie scrisă de cunoscuții scriitori Caillavet și de Flers, iar cealaltă este o pantomimă a cărei reprezentăție e însoțită de recitarea unui minunat poem în versuri datorit lui Rostand.

¹⁾ N'a mai avut, sărmana, nu numai scriitori dar nici... administrație! (Fal. No. 18).

Redacția: Str. Vântului 12. — Administrația: Str. Transilvaniei 13.

Tip. și Stabiliment de Arte Grafice G. IONESCU, București, Str. Academiei 30